

Aranyosgyéresi gondolatok

Megszoktuk már, hogy ha a vasipar nagyjairól van szó, az „acélerődök“-ről, a kohászati „fellegrárak“-ról, akkor Resicára, Vajdahunyadra, Galacra gondoljunk. Az avatottabbak talán még Birladra, Romanra, Szentkeresztbányára is.

De Aranyosgyéresre nem. A Sodronyipar nem tartozik az iparág felkapottjai, sztárjai közé. Nem látjuk napról napra a filmhíradóban, ritkán olvashatunk eredményeiről a központi sajtóban. Ezért lepett meg az a néhány adat, amelyet az üzem fennállásának ötvenéves évfordulója alkalmából — július derekán — a lapokban olvastunk. Hogy például az összertermelés meg a munkáslétszám tekintetében a IV. helyen áll az ország összes fémipari üzeimei közt. Az iparág 1631 vállalata közül az első 26 olyan üzem közé tartozik, amelyeknek több mint 5000 alkalmazottjuk van, s állóalapjuk értéke eléri az 500 millió lejt.

Miután bejártuk az üzemet, még néhány ritka vonását ismertük meg. Az új, keményacélt húzó részleg nagysága és modernsége révén páratlan Délkelet-Európában. Az ugyancsak új 3-as számú huzalhengermű pedig mint teljesen gépesített és nagyrészt automatizált egység ugyancsak ritka létesítmény.

A közvélemény mindezt nemigen tudja, Gyéres után ítélve a Sodronyipart is valamiképp kisvárosi üzemnek tekintik. Mint ahogy az is volt. De mit fejlődött az utóbbi két évtizedben! Az évfordulót azért is érdemes volt megünnepelni, hogy ország-világ megtudja, nemcsak egy patinás múltú gyárról van szó, hanem korszerű óriásvállalatról, amelynek gyarapodása a szocialista iparfejlesztés példaképe.

Rácsodálkoztunk a történelemmé öregedett tegnagra; láttuk az ember kegyetlen küzdelmét az anyaggal, éreztük sárkányleheletét az izzó acélrúdnak, hallottuk élő dühét, mert a nehéz gépek tenyere között változni kényszerült, egyre vékonyodott, sísteregve-sziszegve bújt elő a vasbokor tövéből, támadott, de az ember ügyesebb volt, mint ő, karcsú fogával torkon ragadta, aztán hagyta, hadd csapjon magasra, mindig másképp, mindig veszélyesen, ez már játék volt, halálos-komoly játék: munka; a vaskigyó egyre tehetetlenebbül vergődött, aztán hűlő-feketülő teste csomóba tekeredett s várta, hogy érte nyúljon egy gépkar, tovább tegye, mert már halott volt, megszabott átmérőjű huzal.

Kevesen tudják, hogy a tordai cementgyár, amely már az első világháború előestéjén épült, Európában akkor még alig ismert újítással indult: földgázzal kezdte fűteni kemencéit. Ilyesmit akkor még csak az amerikai Pennsylvániában produkáltak. Az új üzemmel mintegy kárpótolták a várost, amely ez idő tájt erősen visszahanyatlott, mivelhogy a vasút — a Feleki-hegy miatt — kikerülte.

A Sodronyipart építő tőkésék ugyancsak a gázra alapoztak. De minthogy a vasat tengelyen kellett szállítaniok, nem a várost szemelték ki, hanem egy falut, amely akkor ugyan jelentéktelen volt, de nagy helyzeti előnnyel rendelkezett: vasúttal és gázzal.

A gáz alapozta meg hát Gyéres jövőjét, s emelte ki az aranyosszéki falvak sorából. A maga módján aztán az új üzem is úttörő szerepet vállalt: Európában elsők közt fűtött vasolvasztó kemencét földgázzal.

Mérmők; ő itthon van, én idegen vagyok, ő mosolyog, ha fejünk felett eldübörög a mozgó daru, én önkéntelenül összébbhúzódom, ő a fiatalabb, de mi kíváncsiú, kétkedővé és naivvá váltunk mellette; magyarul, hangját büszkeség patinázza: a legmodernebb gépeknek vagyunk gazdái, világszínvonalon termelünk.

A Sodronyiparnak nem könnyű a helyzete. A hasonló méretű nagyüzemek többsége nagyvárosban épült, dolgozói java pedig városi. Gyéres azonban még ma is csak kisváros, „nagy neki“ ez az üzem, hát még, ha ideszámítjuk a helyi téglagyár, traktorállomás, vasút, állami gazdaság dolgozóit?! Így hát a vállalat alkalmazottainak szokatlanul nagy aránya a környékről jár be, de dolgoznak itt szép számmal kolozsváriak, tordaiak vagy a szomszédos Maros megye falvaiból származók is.

Ebből a helyzetből sok minden adódik. A munkások háromnegyede például kapcsolatban áll a mezőgazdasággal. Jelentős részüknek a felesége mtsz-tag, s a férfi maga is dolgozgat a mezőn; másoknak a testvéreik vagy a szüleik gazdálkodók. Közeli érinti őket a mezőgazdaság sok-sok kérdése, a helybeli szövetkezetek állapota. Mindezt a gyárban is meghányják-vetik egymás közt, de termelési gyűléseken is előhozakodnak kérdéseikkel. Az idei sok esőzés, árvíz, földcsuszamlás vagy a nyárvégi hőség, a gyengén gazdálkodó egy-két szövetkezet zavarai mind-mind szóba kerültek a gyár falain belül, s jó vagy rossz irányban, közvetlenül vagy áttételesen befolyásolták az emberek munkakedvét is.

Sok az ingázó — nagy gond hát a közlekedés is. Egy vonat pár perces késése, az autóbuszok defektje, a köd, az őmoseső, a nagy hideg vagy patakok kiöntése, minden, ami bajt okoz a közlekedésben, zavart kelt a gyárban is, és értékes munkaórák ezreinek a kiesésével jár.

Az üzem vezetőinek tehát — akarva, nem akarva — foglalkozniok kell a közlekedéssel, törődniök kell az áruellátással, a mezőgazdasággal, a városfejlesztéssel. S a gyéresiek mindezt el is várják, mert a Sodronyipar ott nagyhatalom, a kezdet és a vég, nélküle a várost és környékét elképzelni sem lehet.

Annál figyelemre méltóbb az a tény, hogy ilyen körülmények ellenére is az üzem másfél évtizede már évről évre teljesíti vagy túlhaladja tervét, s többször tüntették ki mint a vasipar élenjáró üzemét.

Ma hiába keressük itt az izzó vaskígyóval játszó-küzdő embert, a kimunkált védő-támadó mozdulatok törvényét, itt embert is alig látni, csak gépeket, amelyeket láthatatlan helyről irányítanak valószínűtlenül bonyolult gépek, itt televízió-szem figyél minden mozdulatot-mozgást, a mutatók ideges vibrációja jelzi a huzalok rohanó kilométereit, itt a fehérköpenyes, tiszta inggalléros, frissen borotvált ember színes jelzőlámpák, kapcsolók, telefonok, rádiók között a győztesek fennköltségével — uralkodik.

A pártirodán ülünk, a termelés temérdek gondjáról beszélgetünk, adatokat jegyzek fel, amikor megcsörren a telefon. A minisztérium jelentkezik, a személyzeti igazgatót kéri. Folytatjuk nélküle a beszélgetést, újabb számokat jegyzünk fel, amikor mit hallok. A személyzeti igazgató szociológust és pszichológust kér az osztályára a minisztériumtól.

No, ilyesmit nemigen hallani üzemünkben — ámbár az utóbbi időben a nagyvállalatok megkezdték az üzemszociológusok, pszichológusok alkalmazását —, felhasználom hát az alkalmat s kérdezgetem, milyen munkája lenne itt a lélek-

búvárnak, milyen kérdések megoldását várnák a szociológustól. Az új szakemberek munkakörét még nem tudták pontosan körülhatárolni, de a társadalmi, társadalomlélektani jelenségekről érdekes képet nyújtottak.

Íme:

Az öntödékben a kemencék mellett nagy hőségben dolgoznak. Máshol meg a tüzes vasat húzzák, lapítják, nyújtják, darabolják. Por, reve, gáz szállingózik. Ezek alapján azt várná az ember, hogy a tüdő, a légzőszervek bántalmi vagy a munkabalesetektől származó betegségek adjanak legtöbb munkát az üzem klinikájának. Nem. A betegségek bizonyos aránya többé-kevésbé neurotikus eredetű.

Egyesek az egészben csupán lakáskérdést látnak. Több legényszállásra van szükség, hogy a gyári fiatalok ott lakhassanak. Mások szerint a munkahelyen kellene kiképezni a szakembereket — mint régen az inasokat —, csupán humánus módon.

A kérdés persze nem ilyen egyszerű. Anélkül, hogy a jelenség teljes felvázolására törekednénk, csupán jelzünk egyet-mást. Mindenekelőtt azt, hogy amit Gyéresen tapasztalnak — világprobléma. Az ifjúság beilleszkedése a termelőmunkába, a felnőttek normálisnak elfogadott életmódjába, a kulturális tevékenységbe, egyszerűen a társadalomba, mindenütt sok fejtörést okoz. Gyéresen viszont e beilleszkedésnek is sajátos vetületei mutatkoznak meg.

Ismét csak a város kicsi voltára hivatkozunk. Nagyvárosban az üzem ifjú dolgozóinak egy része helybeli. Ezek szülei házában élnek, s a családjuk, rokonságuk, a szomszédság és a baráti kör mind-mind egy-egy társadalmi egység, emberi környezet, amely elősegíti fejlődésüket, a felnőttek világába való beilleszkedésüket.

A gyéresi szakiskolások nagy többsége azonban messzi tájakról került oda. Amikor a havasokból vagy a Mezőségről az iskolába költöznek, kiszakadnak a szülői házból, az ismert környezetből. Faluból városra jutnak, családi otthonból a diákotthon tömegszállására. Jelentős törés, kemény erőpróba.

Még nagyobb a változás, a próbatétel, a megterhelés az iskola elvégzése után. Míg a diáknak eddig a lakhelye és a tanuláshelye egyaránt az iskola volt, s ott nevelők gondoskodtak róla, most egyfelől el kell sajátítania a mesterséget, bele kell szoknia az üzemi munkába, másfelől viszont gondoskodnia kell lakásról, kosztról, meg kell tanulnia gazdálkodni a pénzzel, szabad idejével, felesleges erejével, meg kell tanulnia szórakozni éppen úgy, mint ésszerűen pihenni vagy öltözködni. S mindezt egyedül, szüleitől távol, félig-meddig még idegen, ismeretlen városi környezetben.

Ez bizony nagy megpróbáltatás volna — valljuk csak be — egy tapasztaltabb, felnőtt embernek is. Érthető, hogy a gyéresi ifjúmunkások beilleszkedése nem zökkenőmentes.

Sokat javítana valóban a helyzeten a több legényszállás (mely mintegy az internátus folytatása lenne), a fokozottabb klubtevékenység, a műkedvelés, általában a kulturális munka intenzívebbé tétele, a sport, az országjárás, természetjárás fel lendítése, többféle kisközösség kialakítása, a társasélet tartalmasabbá tétele, de nem sorolom tovább, nem akarom elvenni a jövődöbéli üzemszociológus vagy lélekbúvár szájából a falatot.

Íme, ezeket a csarnok-templomokat az ember önmagának emelte üvegből, acélból, betonból, a saját képére és hasonlatosságára: a gépsorok között övé a dicsőség és övé a hatalom; egyenes derékkal jár, előreszegett tekintettel, mert ő a teremtő: csak a láthatóknak, mérhetőnek, megfoghatóknak, az alkotó gondolatnak engedelmességedve.

A folyton bővülő üzemnek, az új részlegeknek itt állandóan tudtak új szakember-gárdát kiképezni. Ez pedig nagy dolog, hiszen kezdő fiatalokból vagy falusiakból, gazdálkodókból kellett villanszerelőket, acélöntőket, olvasztárokat és dróthúzókat kinevelniök.

Valóságos lépcsőzete, rendszere alakult ki a szakmai képzésnek, előrehaladásnak. Ha például új Siemens-Martin-kemence épült, nyilván nem állították melléje a tegnapi favágót. De még a martinások közül sem akárkit, mert az új kemencék a régiekhez képest magasabb műszaki színvonalon készültek, gazdagabb műszerelést kaptak, igényesebb gondozást követeltek. Kiválasztották hát azokat az olvasztárokat, akik már rendelkeztek bizonyos tapasztalattal, nem voltak egészen fiatalok, de túlságosan idősök sem, s képeseknek mutatkoztak új eljárások, módszerek elsajátítására. Ezeket tanfolyamon képezték ki, s már a kemencék épülése, szerelése idején megismertették őket új munkahelyükkel, feladataikkal. Helyükbe — a régi kemencéknél — a segédöntők, a fiatalok léptek, a segédöntők helyébe az ügyesebb dróthúzók álltak, a dróthúzók munkakörét az értelmesebb segéd munkások töltötték be, és így tovább. Szóval a „meghalt a pápa — előrelépett egy harangozó” elve alapján mindenki lépett egyet.

Ez pedig nagyon jó. Mert az egyre bővülő üzemben a fiatalok, középkorúak, de még a törekvő idősök számára is mindig adódott alkalom az előrehaladásra, feljebbjutásra. Aki csak egy kicsit is iparkodott, tökéletesítette képzettségét, ennek arányában növelte keresetét, láthatta igyekevének eredményét. Így pedig növekedett önbizalma, biztonságérzete, jövőbe vetett hite. A gyárban egészséges légkör alakult ki, amely felfokozta az emberekben az ambíciót, növelte a munkakedvet. Ebben az atmoszférában értelmét látták a tanulásnak, egymás kölcsönös segítségének, de megerősödtek az üzemhez fűződő érzelmi szálak is.

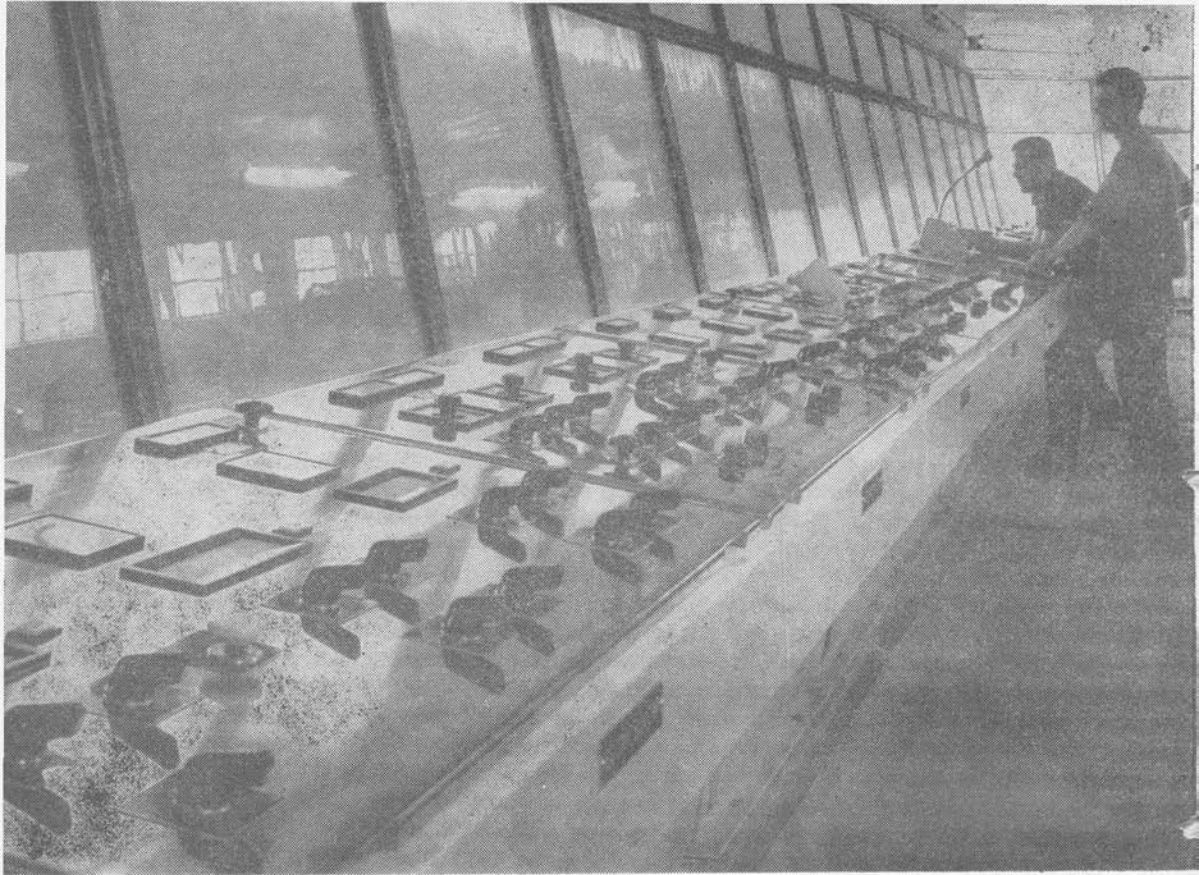
Ebből a helyzetből következett, hogy emberek ezrei, akik 16—18 évvel ezelőtt egyszerű segéd munkásként kerültek az üzembe, itt középiskolát végeztek, szaktanfolyamokon kaptak képesítést, sokan közülük mesterek, technikusok, mérnökök lettek, s ma fontos munkakörben dolgoznak. Az üzem legjobb dolgozói — bármilyen fokon — azok, akik itt Gyéresen tanultak szakmát, s fokról fokra lépve ennek az üzemnek több munkahelyén dolgoztak, a termelés sok területét gyakorlatban itt ismerték meg, gazdag tapasztalatra itt tettek szert.

Emez embereknek az üzem nemcsak munkahelyük, hanem önkifejtési területük is. Ők nevelik a fiatalokat, ők végzik a politikai munka javát, részt vesznek a műkedvelő együttesekben, a legtevékenyebbek a szemináriumokon, gyűléseken, tanácskozáson. Divatos szociológiai kifejezéssel: társadalmi státusuk erős, szociális szerepük kiterjedt.

Ha azt vizsgáljuk, miért nem jelent itt nagyobb gondot a munkaerővándorlás, miért alakult ki erős, képzett törzsgárda, amelynek tagjai 10—15—20 éve megszakítás nélkül dolgoznak az üzemben, akkor az előbb leírt körülményekre gondoljunk. De ezzel magyarázható az is, hogy nagy a tanulás becsülete: 300 sodronyipari ifjú jár esti líceumba és 150 a látogatás nélküli főiskolai hallgatók száma.

Itt nincsenek titkok, csak törvények, grammok és milligrammok, képletek, meghatározott összetételű vegyületek, kimondhatatlan nevű oldatok; a kohók friss csapolása itt árulja el önmagát: gyengeségét vagy erősségét, lágy-ságát vagy keménységét, itt igazodik az alkotó akarathoz, a szükség-szabta igényhez; laboratórium, csend, fehér köpenyes „műszaki” lelkiismeret.

Idézzük a vezérigazgatót: „Rendes körülmények között egy kohászati üzemben mindenekelőtt az elsődleges részlegeket fejlesztik, a mi esetünkben az acél-

öntödét és a hengerdét, amely félkészterméket biztosít a feldolgozó részlegek számára.“

Gyéresen — a vezérigazgató jó meglátása alapján — eleinte fordítva jártak el. Előbb a feldolgozó részlegeket, például a dróthúzó műhelyeket fejlesztették. Ebben a munkában már gazdag tapasztalatuk volt, bár nyersanyagot továbbra is csak a régi kohászati üzemektől kaphattak. A Fémipari Minisztérium eleinte nem helyeselte a sorrendet, végül mégis hozzájárult a dróthúzó részlegek fejlesztéséhez, de az eredményektől tette függővé a további beruházást, anyagi támogatást.

Az üzem nagyszerű eredményeket ért el, jelentősen túlteljesítette tervét, exportjával kemény valutát szerzett az országnak, s ezzel kiérdemelte a további támogatást, közben pedig megtette a szükséges előkészületeket új öntödék és hengerművek építésére. Miután minderre sor került, komplex nagyüzemmé vált, ahova bekerül a nyersvas és az ócskavas, s olvasztás, öntés, hengerlés, húzás nyomán kikerül a kész termék. És mi mindent gyártanak itt?! Hajókötéltől a villanyvezető rézhuzalig és betonvastól a hegesztőpasztáig.

Befejezhetjük hát tudósításunkat abban a hangnemben, amelyben kezdtük: ilyen komplex profilú sodronyipari üzem, ahol a lágyacél-kemencétől a keményacél-hengerdéig, a dróthúzóműhelyektől az elektromos kábelrészlegig minden együtt legyen — kevés van még Európában, s így pusztá létével a szocialista Románia vívmányainak korszerű jelképe.